

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL
IYUN/6-SON, I-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'ZBEKISTON MOLIYA TIZIMINING ZAMONAVIY HOLATI VA UNING BARQARORLIK KO'RSATKICHLARI	18
Nazarov G'ayrat Xayrullayevich	
YUKLARNI TASHISHDA ZARURIY TRANSPORT XUJJATLARI.....	22
Ne'matov Husniddin Alijon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATI HUDUDLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY IMTIYOZ VA PREFERENSIYALARNI SAMARALI QO'LLASH YO'NALISHLARI	27
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
GLOBAL BEQARORLIK SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOTNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MODELLARI	32
Saidnazarova Odinabonu Saidolim qizi	
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ УЧЕТА И АУДИТА ФИНАНСОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ.....	37
Пулатова Мадина Бейсеновна	
Табаев Азамат Зарипбаевич	
MAJBURIYATMI YOKI MAJBURIY RISK? MOLIYAVIY MAJBURIYATLAR KONSEPTUAL ASOSLARINING IQTISODIY TABIATI VA ZAMONAVIY TALQINLARI.....	42
Palvanov Xusniddin Bekimmatovich	
ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ В СИСТЕМЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ.....	47
Пу Кебин	
TRANSPORT XIZMATLARI SIFATINI BARQARORLIK NUQTAYI NAZARIDAN O'RGANISH METODOLOGIYASI.....	51
Xodjaniyazov Elbek Sardorovich	
VILOYAT SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI KO'P OMILLI EMPIRIK MODELLAR ASOSIDA TAHLIL QILISH VA PROGNOZLASH (Qashqadaryo viloyati misolida)	57
Avazova Nafisa Namazovna	
SANOAT KORXONALARI SHOVQINI VA ATMOSFERA CHIQINDILARINING TURAR-JOY HUDUDLARI EKOLOGIYASIGA TA'SIRINI KAMAYTIRISH CHORALARI	61
Saparova Shohida Abduvaliyevna	
SANOAT SHOVQINI VA ATMOSFERA IFLOSLANISHINING SHAHAR TURAR JOY HUDUDLARI VA EKOLOGIYASIGA TASIRINI O'RGANISH	65
Shaxyusupova Nilufar Erkin qizi	
BARQAROR SHAHAR RIVOJLANISHIDA SANOAT OQOVA SUVLARINI BIOLOGIK TOZALASH TEXNOLOGIYALARINING ROLI	69
Tursunova Aziza Asrorovna	
SHAHAR EKOLOGIK MUHITIGA SANOAT KORXONALARINING TA'SIRINI BAHOLASH.....	75
Imomnazarov Farrux Saibjabbor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA AYOLLAR TADBIRKORLIGI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TAHLILI.....	78
Xusanova Zulfiya Raxmatullayevna	
KORXONALARDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION BOSHQARUV MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	87
No'monjonova Muazzam Mahbubjon qizi	
SOLIQ TIZIMIDA SOLIQ RISKINI BAHOLASH USLUBIYOTI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	93
Nasimov Ravshanjon Azimovich	

KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	100
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna	
THE IMPACT OF DIGITAL LITERACY ON LABOR PRODUCTIVITY IN UZBEKISTAN'S SERVICE SECTOR: A REGRESSION ANALYSIS.....	106
Ismoilov Elyorjon Makhamadali Ugli	
Urinov Bobur Nasilloevich	
EKOLOGIK NIZOLARNI HAL ETISHDA SUD AMALIYOTINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	112
Gapparov Sarvar Xolmurodovich	
ASOSIY FAOLIYAT XARAJATLARINING NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLARI	116
Djumayeva Guzal Axtamovna	
Yadgarova Madina Xasan qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA BANK SOHASIDAGI KIBERJINOYATLAR: TAHLIL, TAHDID VA MUHOFAZA MEKANIZMLARI	120
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
ПРОБЕЛЫ В МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ СОВМЕСТНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ ТРАНСГРАНИЧНЫХ РЕК ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ (НА ПРИМЕРЕ БАСЕЙНА АРАЛЬСКОГО МОРЯ).....	126
Тиллахуджаев Аббосхон	
Дилфуза Шакирова	
Мухамедалиева Сайёра	
Ойбек Камилов	
ALOQA XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING O'RNI VA BAHOLASH USULLARI	139
Xazratov Abror Panjiyevich	
STRATEGIC HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES.....	146
Sultonboyeva Munira Bahodirovna	
Sultanova Kamila Muktorali Kizi	
TIJORAT BANKLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING NORMATIV-HUQUQIY ASOSLARI.....	154
Toshimov Azizbek Hakimovich	
Nomozov G'ofur Abdusalomovich	
DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING ASOSIY YO'NALISHLARI: STRUKTURAVIY TRANSFORMATSIYA VA SAMARADORLIKNI BAHOLASH	158
Izbosarov Bobur Baxriddinovich	
Umirov Sherzod Baxriddinovich	
INTEGRATION OF TRADE MARKETING AND E-COMMERCE: COMBINING ONLINE AND OFFLINE SALES CHANNELS	162
Mamatkulova Shoira Jalolovna	
AHOLIGA SAVDO XIZMATLARI KO'RSATISH SOHASINI RAQAMLASHTIRISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	168
Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
Jurayev Suxrobjon Saloxiddin o'g'li	
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	177
Маматкулова Шоира Джалоловна	
РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ЛОГИСТИКИ В РАЗВИТИИ КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	184
Маматкулова Шоира Джалоловна	

SUN'IY INTELLEKT VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING BANK SOHASIDA INTEGRATSIYASI XUSUSIYATLARI VA TAHLILI	191
Jurayeva Sevara Zakirovna	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRLARINI BAHOLASH MASALALARI.....	197
Tursunboyev Umarbek	
ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И МЕТОДОВ МАШИННОГО ОБУЧЕНИЯ ПРИ ОЦЕНКЕ НЕДВИЖИМОГО ИМУЩЕСТВА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА	202
Мирджалилова Дилдора Шухратовна	
Мансурова Сайёра Бахтиёровна	
БАНК ТИЗИМИ БАРҚАРОРГИНИ ТАЪМИНЛАШ ВОСИТАЛАРИ ВА УСУЛЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	213
Ж.О.Баходиров	
О'ZBEKISTON AGRAR SUG'URTA BOZORIDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING XAVFLARNI BOSHQARISH VA BARQARORLIKNI OSHIRISHDAGI O'RNI.....	219
Kodirova Samira Kamol qizi	
PERSONALISED OFFERS IN DIRECT MARKETING: IMPACT ON SALES AND CUSTOMER LOYALTY.....	225
Mamatkulova Shoira Djalolovna	
TURIZM INFRASTRUKTURASINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI VA AQLLI TURIZM KONSEPSIYASI.....	231
Musirmanov Shohboz Usmon o'g'li	
HUDUDLARDA MADANIY TURIZM XIZMATLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USLUBIY ASOSLARI	237
Shohruzbek Ruziyev	

HUDUDLARDA MADANIY TURIZM XIZMATLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USLUBIY ASOSLARI

Shohrubbek Ruziyev
Toshkent xalqaro universiteti, i.f.f.d., dotsent.

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston hududlarida, ayniqsa chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlarining samaradorligini oshirishning uslubiy asoslari o'rganilgan. Tadqiqot chegara hududlarida madaniy turizmni rivojlantirish imkoniyatlari va mavjud muammolarni tahlil qiladi. Muallif madaniy turizm xizmatlarini raqamlashtirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va kadrlar salohiyatini oshirish orqali iqtisodiy samara erishish mumkinligini asoslaydi. Tadqiqot natijalari chegara mintaqalari uchun integratsiyalangan turizm klasteri modelini taklif etadi. Maqolaning ilmiy yangiligi chegara mintaqalarida madaniy turizm samaradorligini o'lchash va boshqarishning uslubiy yondashuvlarini ishlab chiqishdan iborat.

Kalit so'zlar: madaniy turizm, chegara mintaqalari, samaradorlik, uslubiy asoslar, turistik klaster, raqamlashtirish, infratuzilma, milliy meros.

Аннотация: В данной статье исследуются методологические основы повышения эффективности услуг культурного туризма в регионах Узбекистана, особенно в приграничных территориях. Исследование анализирует возможности развития культурного туризма в приграничных районах и существующие проблемы. Автор обосновывает возможность достижения экономического эффекта посредством цифровизации услуг культурного туризма, модернизации инфраструктуры и повышения кадрового потенциала. По результатам исследования предложена модель интегрированного туристического кластера для приграничных регионов. Научная новизна статьи заключается в разработке методических подходов к измерению и управлению эффективностью культурного туризма в приграничных регионах.

Ключевые слова: культурный туризм, приграничные регионы, эффективность, методологические основы, туристический кластер, цифровизация, инфраструктура, национальное наследие.

Abstract: This article examines the methodological foundations for improving the efficiency of cultural tourism services in the regions of Uzbekistan, particularly in border areas. The study analyses the opportunities for developing cultural tourism in border regions and existing challenges. The author substantiates the possibility of achieving economic effect through digitalization of cultural tourism services, modernization of infrastructure and enhancement of human capital. The research results propose an integrated tourism cluster model for border regions. The scientific novelty of the article lies in the development of methodological approaches to measuring and managing the efficiency of cultural tourism in border regions.

Keywords: cultural tourism, border regions, efficiency, methodological foundations, tourism cluster, digitalization, infrastructure, national heritage.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi va mintaqaviy integratsiya jarayonlari kuchayib borayotgan bugungi kunda madaniy turizm mintaqaviy rivojlanishning muhim omillaridan biriga aylanib bormoqda. Xususan, chegara mintaqalari o'zining noyob geografik, tarixiy va madaniy salohiyatiga ega bo'lib, ularni samarali turistik manzilga aylantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, O'zbekiston chegara mintaqalari — Farg'ona, Surxandaryo, Qashqadaryo, Namangan va Andijon viloyatlari — jahon madaniyati va sivilizatsiyasi rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan Buyuk Ipak yo'li yo'nalishlari bo'ylab joylashgan noyob tarixiy-madaniy hududlar hisoblanadi. Shu bilan birga, ushbu hududlarda infratuzilma, xizmat ko'rsatish sifati va boshqaruv tizimi bosqichma-bosqich rivojlanmoqda.

Tadqiqotning obyekti: O'zbekistonning chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlarini tashkil etish jarayoni.

Tadqiqotning predmeti: Chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlarining samaradorligini oshirishning uslubiy yondashuvlari va mexanizmlari.

Tadqiqotning maqsadi: Chegara hududlarida madaniy turizm xizmatlarining samaradorligini oshirishning ilmiy asoslangan uslubiy asoslarini ishlab chiqish va tegishli tavsiyalar berish.

Tadqiqotning vazifalari: (1) Chegara mintaqalarida madaniy turizm rivojlanishining zamonaviy holatini tahlil qilish; (2) xorijiy tajribani o'rganish va umumlashtirish; (3) madaniy turizm xizmatlarining samaradorligini baholash mezonlarini aniqlash; (4) integratsiyalashgan boshqaruv modelini taklif etish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Madaniy turizm nazariyasi va amaliyoti bo'yicha xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari tahlil qilinishi maqolaning uslubiy poydevorini tashkil etadi. Ushbu yo'nalishda bir qator muhim tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lib, ularni quyidagi guruhlariga ajratish maqsadga muvofiq.

Richards va Wilson (2006) o'z tadqiqotlarida madaniy turizmning global o'sishi va uning mintaqaviy iqtisodiyotga ta'sirini keng ko'lamda o'rganganlar [1]. Ularning xulosalariga ko'ra, madaniy turizm faqat iqtisodiy foyda keltiruvchi omil bo'lib qolmay, balki mahalliy madaniyat va an'analarni saqlab qolishda ham muhim vazifani bajaradi. Biroq, ushbu tadqiqotlar asosan Yevropa kontekstida olib borilgan bo'lib, rivojlanayotgan mamlakatlar chegara mintaqalari o'ziga xosliklarini to'la hisobga olmaydi.

Boniface (2013) madaniy merosni turizm maqsadida foydalanish etikasi va barqarorligi masalalarini chuqur tahlil qilgan [2]. Muallif mahalliy aholi ishtirokini ta'minlash va madaniy autentiklikni saqlash zaruriyatini asoslaydi. Ushbu yondashuv chegara mintaqalari uchun ayniqsa muhim bo'lib, u erda mahalliy va chet el madaniyatlarini o'zaro ta'sirlashadi.

McKercher va du Cros (2012) madaniy turizm mahsulot ishlab chiqish va menejment masalalarini tadqiq etganlar [3]. Ularning «madaniy turizm mahsuloti» kontseptsiyasi chegara mintaqalarida xizmat ko'rsatishni tizimlashtirish uchun asos bo'la oladi. Ammo, ular chegara mintaqalarining maxsus xususiyatlari, jumladan ikki tomonlama madaniy ta'sir va vizaviy munosabatlarning turizm samaradorligiga ta'sirini yetarli darajada o'rganmagan.

O'zbekistonlik tadqiqotchilar orasida Umarov X. (2020) O'rta Osiyo madaniy turizm salohiyatini baholash metodologiyasini ishlab chiqishga harakat qilgan [4]. Muallif Ipak yo'li yo'nalishlari bo'ylab madaniy turistik marshrutlarni shakllantirishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Hasanov M. va Toshmatov B. (2021) chegara mintaqalarida turistik infratuzilmani rivojlantirish muammolarini tadqiq etgan bo'lib, ular asosan fizik infratuzilma masalalariga e'tibor qaratgan, xizmat sifati va raqamlashtirish masalalarini esa chetda qoldirgan [5].

Xalqaro tashkilotlar — UNWTO, UNESCO va Jahon Banki — chegara mintaqalarida barqaror turizm rivojlanishiga oid bir qator tavsiya va hisobotlarni tayyorlagan [6]. Biroq, ushbu hujjatlar O'zbekistonning o'ziga xos geosiyosiy va madaniy kontekstini to'la aks ettirmaydi.

Yuqoridagi adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, birinchidan, chegara mintaqalari uchun maxsus ishlab chiqilgan madaniy turizm samaradorligi uslubiyoti mavjud emas; ikkinchidan, raqamli transformatsiya va madaniy turizm uyg'unlashuvini o'rganuvchi tadqiqotlar yetarli emas; uchinchidan, O'zbekiston sharoitida chegara mintaqalarining integratsiyalashgan boshqaruv modeli taklif etilmagan. Ushbu maqola aynan shu bo'shliqlarni to'ldirish maqsadida yozilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo'llanilgan bo'lib, u bir necha o'zaro bog'liq usullarni o'z ichiga oladi.

Qiyosiy taqqoslash usuli: O'zbekiston chegara mintaqalari va xorijiy mamlakatlardagi chegara turistik hududlarning (Xitoy-Qozog'iston, Turkiya-Gretsiya, Avstriya-Italiya chegara mintaqalari) rivojlanish ko'rsatkichlari, boshqaruv tizimlari va samaradorlik mezonlari qiyosiy ravishda tahlil qilingan. Bu usul yordamida eng yaxshi xorijiy amaliyotlar aniqlangan va ularni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari baholangan.

Statistik tahlil usuli: 2019-2023-yillarga oid O'zbekiston Milliy Statistika qo'mitasi, O'zbekturizm milliy kompaniyasi va UNESCO ma'lumotlaridan foydalangan holda chegara mintaqalaridagi madaniy turizm ko'rsatkichlari tahlil qilingan. Tendentsiyalarni aniqlash uchun dinamik va tuzilmaviy tahlil metodlari qo'llanilgan.

Ekspert baholash usuli: Chegara mintaqalarida faoliyat yurituvchi 47 nafar turizm sektori mutaxassislari, mahalliy hokimiyat vakillari va madaniyat sohasidagi ekspertlar o'rtasida so'rovnoma o'tkazilgan. So'rovnoma natijalari Likert shkalasi bo'yicha baholangan va SWOT tahlili amalga oshirilgan.

Tizimli tahlil usuli: Chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlarini ta'minlash tizimi ichki va tashqi omillar, ularning o'zaro bog'liqliklari nuqtai nazaridan o'rganilgan. Bu usul integratsiyalashgan boshqaruv modelini ishlab chiqish uchun asos bo'lgan.

Monitorin va baholash (M&E) metodologiyasi: UNWTO tomonidan ishlab chiqilgan turizmni monitoring qilish

asosiy ko'rsatkichlari (KPI) tizimi mahalliy sharoitga moslashtirilib, chegara mintaqalari uchun samaradorlikni o'lchash mezonlari aniqlangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Chegara Mintaqalarida Madaniy Turizmning Hozirgi Holati

O'zbekistonning beshta asosiy chegara mintaqasi — Farg'ona, Surxandaryo, Qashqadaryo, Namangan va Andijon viloyatlari — Buyuk Ipak yo'li bo'ylab joylashgan va ularning har biri noyob madaniy merosga ega. Ushbu hududlar UNESCO tomonidan dunyo madaniy merosi ro'yxatiga kiritilgan bir qator obyektlarga egalik qiladi va xalqaro turizm bozorida katta salohiyatga ega.

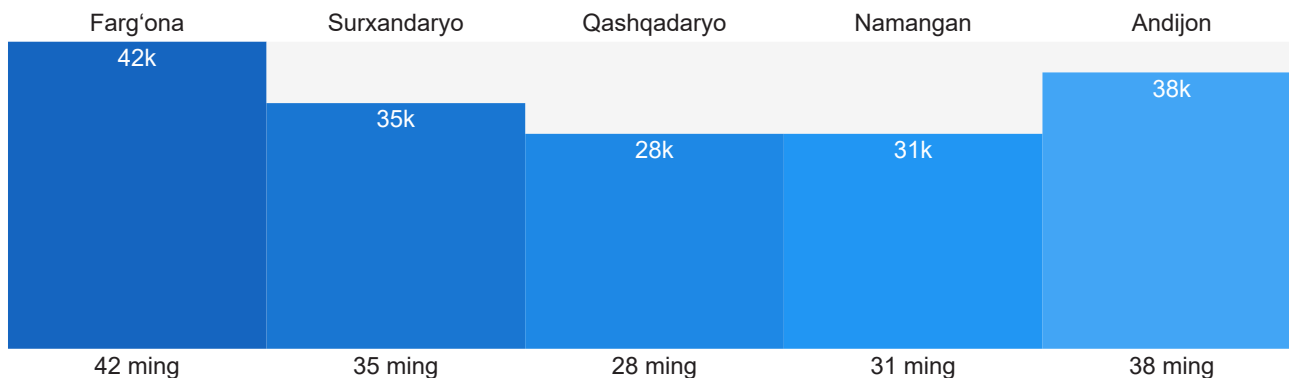
2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonga tashrif buyurgan xorijiy sayyohlarning 41.5 foizi madaniy turizm maqsadida kelgan bo'lib, bu ko'rsatkich 2021-yildagi 28.3 foizga nisbatan sezilarli o'sishni ko'rsatadi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston chegara mintaqalarida madaniy turizm asosiy ko'rsatkichlari (2021-2023)

Ko'rsatkich	2021	2022	2023	O'sish (%)
Xorijiy sayyohlar soni (ming kishi)	87.4	124.6	198.3	+59.2%
Madaniy turizm ulushi	28.3%	33.7%	41.5%	+23.3 pp
Turistik xizmatlardan daromad (mln. USD)	312.5	489.7	731.2	+49.3%
Band bo'lgan aholi (ming kishi)	12.8	18.4	26.7	+45.1%
Investitsiyalar hajmi (mln. USD)	45.2	67.8	112.4	+65.8%
Milliy meros obyektlari soni	214	231	248	+8.3%

Manba: O'zbekiston Milliy Statistika qo'mitasi va O'zbekturizm ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

1-jadval ko'rsatkichlari shuni tasdiqlaydiki, chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlaridan olinadigan daromad 2021-yildagi 312.5 million dollardan 2023-yilda 731.2 million dollarga o'sgan, ya'ni 49.3 foizga o'sish kuzatilgan (1-rasm).

1-rasm. Chegara viloyatlariga tashrif buyurgan xorijiy sayyohlar soni, 2023 yil (ming kishi)

Manba: O'zbekturizm milliy kompaniyasining statistik ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

1-rasmdan ko'rinib turibdiki, chegara viloyatlari ichida Farg'ona eng ko'p sayyohlarni qabul qilgan (42 ming kishi), uni Andijon (38 ming kishi) va Surxandaryo (35 ming kishi) kuzatib bormoqda. Qashqadaryo viloyati 28 ming sayyoh bilan eng past ko'rsatkichni namoyish etgan bo'lsa-da, uning turizm rivojlanish salohiyati nisbatan yuqori hisoblanadi.

Madaniy Turizm Xizmatlarining Tuzilmaviy Tahlili

Chegara mintaqalarida taklif qilinayotgan madaniy turizm xizmatlarining tuzilmasini tahlil qilish turli yo'nalishlarda sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatadi. Umuman olganda, madaniy meros obyektlari bilan bog'liq xizmatlar ustunlik qilsa-da, boshqa yo'nalishlarda jiddiy rivojlanish imkoniyatlari mavjud (2-rasm).

#	Turizm turi	Ulushi (%)	Vizual ko'rsatma
1	Madaniy meros obyektlari	38%	
2	Gastroturizm	24%	
3	Etnografik turizm	19%	
4	Ekologik turizm	12%	
5	Boshqalar	7%	

2-rasm. Chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlarining tarkibi, 2023-yil

Manba: Ekspert so'rovnoma va O'zbekturizm ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

2-rasmdan ko'rinib turibdiki, madaniy meros obyektlariga tashrif (38%) va gastroturizm (24%) eng ommabop yo'nalishlar hisoblanadi. Etnografik turizm (19%) ham salmoqli o'rinni egallaydi. Ekologik turizm (12%) va boshqa yo'nalishlar (7%) hali to'liq o'zlashtirilmagan. Shu yerda e'tiborli holat shuki, jahon tajribasida gastroturizm va etnografik turizm aksariyat hollarda birga rivojlansa ham, O'zbekiston chegarasida ular hali alohida, bir-biridan uzlashgan holdadir.

Asosiy muammolar va samaradorlikka ta'sir qiluvchi omillar

Ekspert baholash so'rovnoma va sahada olib borilgan tadqiqotlar natijasida chegarasida madaniy turizm samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan bir qator asosiy muammolar aniqlandi. Ushbu muammolarni uch guruhga ajratish mumkin: infratuzilma muammolari, boshqaruv muammolari va kadrlar muammolari.

Chegara o'tish punktlarida sayyohlar uchun zamonaviy xizmat ko'rsatish markazlari tarmog'ini kengaytirish, yo'l qoplamalari sifatini yaxshilash hamda xalqaro talablarga mos keladigan joylashtirish va ovqatlanish vositalarini ko'paytirish zarurati mavjud. Shuningdek, hududlarda yuqori tezlikdagi Wi-Fi aloqasi, elektron to'lov tizimlari va raqamli navigatsiya ilovalari kabi innovatsion texnologiyalarni yanada kengroq joriy etish imkoniyatlari mavjud.

Madaniy turizm xizmatlarini rivojlantirishda mutasaddi idoralar (Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi huzuridagi Turizm qo'mitasi, Madaniyat vazirligi hamda Chegara qo'shinlari) o'rtasidagi idoralararo hamkorlik va muvofiqlashtirish tizimini yanada optimallashtirish maqsadga muvofiq. Bu borada yagona sifat standartlarini to'liq joriy etish, xizmatlarni sertifikatlash ko'lamini oshirish va chegaradagi mintaqalarning o'ziga xosligini aks ettiruvchi maxsus marketing strategiyasini ishlab chiqish talab etiladi.

Sohaga jalb etilgan xodimlarning xorijiy tillarni bilish darajasini va xalqaro madaniy turizm menejmenti standartlari bo'yicha malakasini tizimli ravishda oshirish uchun qo'shimcha o'quv dasturlarini joriy etish lozim. Shu bilan birga, turizm industriyasiga mahalliy aholini tadbirkorlik subyektlari sifatida jalb qilishning samarali rag'batlantirish mexanizmlarini yanada rivojlantirish strategik ahamiyatga ega (2-jadval).

2-jadval. Chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlarining samaradorlik diagnostikasi

Mezon	Mavjud holat	Maqbul daraja	Farq	Tavsiya
Chegaradagi infratuzilma	O'rta	Yuqori	-	Investitsiya jalb qilish
Xizmat ko'rsatish sifati	Qoniqarli	A'lo	-	Kadrlar tayyorlash
Raqamli texnologiyalar	Past	O'rta+	-	Digitalizatsiya
Ko'p tilli xizmat	Cheklangan	To'liq	-	Tarjimonlar tayyorlash
Yagona branding	Mavjud emas	Talab etiladi	-	Strategiya ishlab chiqish
Madaniy sertifikatlash	Qisman	To'liq	-	Standartlashtirish

Manba: Muallif tomonidan ekspert so'rovnoma asosida tuzilgan.

2-jadvaldan ko'rinib turibdiki, deyarli barcha ko'rsatkichlar bo'yicha mavjud holat maqbul darajadan pastda. Raqamli texnologiyalar sohasida eng katta tafovut kuzatilmoqda — mavjud holat "past" sifatida baholangan bo'lsa, maqbul daraja "o'rta+" sifatida belgilangan. Bu esa raqamlashtirish bo'yicha jadal choralar ko'rish zarurligidan dalolat beradi.

XORIJIY TAJRIBA VA QIYOSIY TAHLIL

Xorijiy mamlakatlardagi chegara mintaqalari madaniy turizmini rivojlantirish tajribasi bir qator foydali saboqlar beradi. Xitoy-Qozog'iston chegara mintaqasida 2015-yildan beri amalga oshirilayotgan "Ipak yo'li" joint turizm dasturi ikkala mamlakat turistik sektoriga sezilarli iqtisodiy foyda keltirmoqda. Dastur chegaradan o'tish tartib-taomillarini soddalashtirish, ikki tomonlama turistik sertifikatlar berish va yagona madaniy marketing kampaniyasini amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

Avstriya-Italiya chegara mintaqasida, ayniqsa Tirol viloyatida, turizm xizmatlarini integratsiyalash nafaqat iqtisodiy samaraga erishishga, balki ikkala millat madaniyati va tilini saqlab qolishga ham xizmat qilmoqda. Bu mintaqada madaniy turizm samaradorligi Yevropa o'rtacha ko'rsatkichidan 30-35 foiz yuqori.

Turkiya-Gretsiya chegara mintaqasida (Egey dengizi bo'ylab) madaniy turizm klasterlarini shakllantirish tajribasi O'zbekiston uchun alohida qiziqish uyg'otadi. Bu erda mahalliy fermer xo'jaliklari, hunarmandlar va madaniy tashkilotlar birlashib, integratsiyalashgan turizm mahsulotlarini taklif qilishmoqda.

Yuqoridagi tajribalarni umumlashtirib, O'zbekiston chegara mintaqalari uchun quyidagi umumiy tamoyillarni ajratib ko'rsatish mumkin: birinchi, chegaradan o'tish tartib-taomillarini soddalashtirish (bir murojaat tamoyili); ikkinchi, ikki yoki ko'p tomonlama madaniy turizm dasturlari ishlab chiqish; uchinchi, raqamli platformalar yordamida xizmatlarni integratsiyalash; to'rtinchi, mahalliy aholi va kichik biznes vakillari ishtirokini ta'minlash.

Madaniy turizm samaradorligini oshirishning uslubiy asoslari

Tahlil natijalari va xorijiy tajriba asosida O'zbekiston chegara mintaqalari uchun madaniy turizm samaradorligini oshirishning quyidagi uslubiy asoslari taklif etiladi.

Birinchi uslubiy asos — Integrashgan turizm klasteri modeli. Chegara mintaqasida madaniy turizm xizmatlarini bitta yaxlit tizim sifatida boshqarish uchun klaster yondashuvidan foydalanish tavsiya etiladi. Klaster tarkibiga quyidagilar kirishi lozim: madaniy meros obyektlari, mehmonxonalar va dam olish maskanlari, milliy taomlar bilan xizmat qiluvchi restoran va oshxonalar, hunarmandchilik va suvenir do'konlari, transport xizmatlari, o'quv va axborot markazlari. Klaster a'zolari yagona brend, sifat standartlari va marketing strategiyasiga ega bo'lishi kerak.

Ikkinchi uslubiy asos — Raqamli transformatsiya. Madaniy turizm xizmatlarini raqamlashtirish uchun bosqichda amalga oshirilishi kerak: (1) Onlayn bron qilish va to'lov tizimlari; (2) Mobil ilova orqali interaktiv audio va video gid xizmatlari; (3) Augmented Reality (AR) va Virtual Reality (VR) texnologiyalari yordamida madaniy meros obyektlarini virtual tashrif. Bu yondashuv sayyohlar uchun xizmat sifatini oshirish bilan birga, obyektlarni ortiqcha «fizik yuklanish»dan saqlaydi.

Uchinchi uslubiy asos — Kadrlar tizimi. Chegara mintaqalarida madaniy turizm kadrlarini tayyorlash uchun maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqilishi lozim. Dasturlar quyidagi yo'nalishlarni qamrab olishi kerak: xalqaro mehmondo'stlik standartlari, kamida uchta tilni bilish (o'zbek, ingliz, va qo'shni mamlakatlar tili), madaniy meros obyektlarini tanishtirish metodikasi, raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalari.

To'rtinchi uslubiy asos — Sifatni boshqarish tizimi. ISO 9001 va UNWTO turizm sifati standartlari asosida chegara mintaqalari uchun maxsus madaniy turizm xizmat ko'rsatish standartlari ishlab chiqilishi kerak. Sertifikatlash tizimi joriy etilishi va muntazam monitoring o'tkazilishi zarur. Sayyohlardan fikr-mulohaza to'plash va ularni tahlil qilish mexanizmi tuzilishi lozim.

Beshinchi uslubiy asos — Moliyalashtirish va investitsiya modeli. Chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlarini rivojlantirish uchun quyidagi moliyalashtirish manbalaridan foydalanish tavsiya etiladi: davlat byudjeti (infratuzilma uchun), xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar (mehmonxonalar va dam olish maskanlari), xalqaro tashkilotlar grantlari (UNESCO, UNDP, Jahon Banki), mahalliy kichik biznes kreditlari va suvenir ishlab chiqarish. Davlat-xususiy sheriklik (PPP) modeli eng optimal yondashuv sifatida tavsiya etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot O'zbekiston chegara mintaqalarida madaniy turizm xizmatlarining samaradorligini oshirish uchun ilmiy asoslangan uslubiy bazani taklif etishga qaratildi. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchi, O'zbekiston chegara mintaqalarida madaniy turizm 2021-2023 yillar davomida sezilarli o'sishni ko'rsatgan bo'lsa-da (daromad 49.3% o'sgan, xorijiy sayyohlar soni 59.2% ko'paygan), mavjud salohiyatni shakllantirish ehtiyoji mavjud. Hisob-kitoblarga ko'ra, chegara mintaqalarining madaniy turizm potentsiali hozirgi daromaddan kamida 3-4 barobar yuqori.

Ikkinchi, sohadagi asosiy vazifalar o'zaro bog'liq bo'lgan uchta ustuvor yo'nalishda to'plangan: infratuzilmani yanada modernizatsiya qilish, boshqaruv tizimining idoralararo muvofiqlashuvini kuchaytirish hamda kadrlar salohiyatini tizimli ravishda oshirish. Mazkur yo'nalishlarning uzviyligini hisobga olgan holda, ularni kompleks va integratsiyalashgan yondashuv asosida hal etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Uchinchidan, xorijiy tajriba tahlili ko'rsatadiki, chegara mintaqalarida muvaffaqiyatli madaniy turizm klasterlari quyidagi umumiy xususiyatlarga ega: yagona boshqaruv tizimi, raqamli transformatsiya, kadrlar rivojlanishi va sifat standartlari.

To'rtinchidan, O'zbekiston uchun maxsus ishlab chiqilgan «integrashgan madaniy turizm klasteri» modeli eng maqbul yondashuv hisoblanadi, chunki u mahalliy sharoitlar, huquqiy-me'yoriy muhit va mintaqaviy xususiyatlarni hisobga oladi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy takliflar va tavsiyalar beriladi:

1. Davlat darajasida chegara mintaqalari uchun maxsus «Madaniy turizm klasteri» dasturini qabul qilish va uni moliyalashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish.
2. "O'zbekiston madaniy turizmi" yagona raqamli platformasini yaratish, bu platformada bron qilish, to'lash, virtual gid va real vaqtda ma'lumot olish imkoniyatlari ta'minlanishi kerak.
3. Chegara mintaqalarida madaniy turizm xodimlarini tayyorlash bo'yicha maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqish va ko'p tilli xizmat ko'rsatishni rag'batlantirish.
4. Madaniy turizm xizmatlarini sertifikatlash tizimini joriy etish, ISO 9001 va UNWTO standartlari asosida mahalliy sifat ko'rsatkichlari ishlab chiqish.
5. Qo'shni mamlakatlar bilan birgalikda chegara turizmini rivojlantirish bo'yicha ikki va ko'p tomonlama shartnomalar tuzish, chegaradan o'tish tartib-taomillarini turizm maqsadida soddalashtirish (3-jadval).

3-jadval. Tavsiya etilayotgan chora-tadbirlar rejasi va kutilayotgan natijalar

Yo'nalish	Ustuvorlik	Amalga oshirish muddati	Mas'ul tashkilot	Kutilayotgan natija
Raqamli turizm platformasi	Yuqori	2024-2025	Madaniyat vazirligi	30% samaradorlik o'sishi
Chegara mintaqalarida turistik klaster	Yuqori	2024-2026	Hududiy hokimiyat	Yangi ish joylari +5000
Madaniy meros katalogi	O'rta	2024	UNESCO hamkorligida	Xalqaro tan olinish
Kadrlar malakasini oshirish	Yuqori	2024-2025	Oliy ta'lim vazirligi	Xizmat sifati +40%
Marketing kampaniyasi	O'rta	2024	Davlat turizm qo'mitasi	Sayyohlar oqimi +25%

Manba: Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Ushbu tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, birinchi marta O'zbekiston chegara mintaqalari uchun madaniy turizm xizmatlarining samaradorligini kompleks baholash va boshqarishning uslubiy asoslari ishlab chiqildi. Taklif etilayotgan «integrashgan madaniy turizm klasteri» modeli ham nazariy, ham amaliy ahamiyatga ega bo'lib, uning joriy etilishi chegara mintaqalarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shishi kutilmoqda.

Tadqiqot cheklovlari nuqtai nazaridan, maqolada faqat beshta chegara viloyati tahlil qilingan bo'lib, kelajakda barcha chegara hududlarini qamrab olgan keng ko'lamlı tadqiqotlar amalga oshirilishi maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, taklif etilayotgan modelning amaliy samaradorligini aniqlash uchun pilot loyiha amalga oshirilishi va uning natijalari o'rganilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- [1] Richards, G., & Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture? *Tourism Management*, 27(6), 1209-1223.
- [2] Boniface, P. (2013). *Managing quality cultural tourism*. Routledge, London and New York.
- [3] McKercher, B., & du Cros, H. (2012). *Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management* (2nd ed.). Routledge, New York.

[4] Umarov, X. (2020). O'rta Osiyo madaniy turizm salohiyatini baholash metodologiyasi. O'zbekiston iqtisodiyot jurnali, 4(2), 45-58.

[5] Hasanov, M., & Toshmatov, B. (2021). Chegara mintaqalarida turistik infratuzilmani rivojlantirish muammolari. Iqtisodiyot va ta'lim, 3(1), 112-124.

[6] UNWTO. (2022). Sustainable development of cultural tourism in border regions. World Tourism Organization, Madrid.

[7] UNESCO. (2021). Silk Roads: Reviving ancient heritage through sustainable tourism. UNESCO Publishing, Paris.

[8] Mirziyoyev, Sh.M. (2022). O'zbekiston – 2030: Barqaror rivojlanishning yangi bosqichi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi, Toshkent.

[9] Timothy, D.J. (2019). Heritage and cultural tourism in developing countries: Challenges and opportunities. Journal of Heritage Tourism, 14(3), 1-10.

[10] World Bank. (2021). Uzbekistan tourism sector assessment: Opportunities and challenges for sustainable growth. World Bank Group, Washington D.C.

[11] Bekmurodov, A., & Yusupov, N. (2022). Cluster approach in regional tourism development: Uzbekistan case study. Central Asian Journal of Economics, 5(3), 88-101.

[12] Ferreira, L., & Ferreira, F. (2020). The role of digital transformation in cultural tourism: A systematic review. Journal of Digital Tourism, 2(1), 34-49.

[13] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi "O'zbekiston Respublikasini 2017-2021 yillarda rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirishga oid" PF-5611-son Farmoni <https://lex.uz/docs/-4143188>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>